

Eiropas Savienības tiesību piemērošana dalībvalsts tiesā

IEVA FREIJA - PECCATI

RĪGA 2023. GADA 2. JŪNIJS

FIINANSE EIROPAS KOMISIJAS PROGRAMMA
TIESĪBAS, VIENLĪDZĪBA UN PILSONĪBA.

Funded under the 'Citizens, Equality, Rights and Values programme 2021-2027' of the European Commission

Dalībvalsts tiesu loma

Dalībvalsts tiesas ir galvenās ES tiesību piemērotājas

Dalībvalsts tiesām jānodrošina tiesiskā aizsardzība, kas personām izriet no ES tiesībām, un pilnīga ES tiesību iedarbība (skat. piem. *Cresco Investigation*, 22.01.2019., C-193/17 EU:C:2019:43, 78.p.)

Tas ietver pienākumu, pēc savas iniciatīvas atstāt bez piemērošanas jebkuru valsts tiesību normu, kas ir pretrunā ar ES tiesībām, nelūdzot vai negaidot, kad tā vispirms tiks atcelta likumdošanas kārtībā vai ar kādu citu konstitūcijā paredzētu metodi (skat. piem. XC u.c., 24.10.2018., C-234/17, EU:C:2018:853, 44.p.)

Prejudiciālā nolēmuma procedūra-

ES tiesību sistēmas 'stūrakmens'

- Balstās uz dialogu starp ES Tiesu (EST) un dalībvalstu tiesām
- Nodrošina ES tiesību saskaņīgu un vienveidīgu interpretāciju, kā arī to autonomiju un pilnīgu iedarbību
- Sniedz ES tiesību interpretāciju vai ES tiesību akta spēkā esamības vērtējumu
- Obligāta pēdējās instances tiesai un ja ir šaubas par ES tiesību akta spēkā esamību
- Fakultatīva citos gadījumos (LESD 267.p., Foto-Frost, 314/85)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu

I) Prasības, lai lēmums tiktu izskatīts pēc būtības
(netiktu noraidīts kā nepieņemams)

II) Praktiski ieteikumi, lai EST sniegtā atbilde būtu dalībvalsts tiesai palīdzīga

Tiesas Reglamenta 94. pants - obligāti iekļaujamā informācija

a) strīda priekšmets, kā arī lietā nozīmīgie fakti

b) lietā piemērojamās valsts tiesību normas un to saturs, kā arī valsts tiesu judikatūra, ja tāda ir;

c) to iemeslu izklāsts, kas iesniedzējtiesai likuši šaubīties par Savienības tiesību normu interpretāciju vai spēkā esamību, kā arī saikne starp ES tiesību normu, kuras interpretācija vai spēkā esamības pārbaude tiek lūgta, un pamatlietai piemērojamajiem valsts tiesību aktiem

Formālo prasību pamatojums

- Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu iemesls **nav konsultatīvu atzinumu sniegšana** par vispārīgiem vai hipotētiskiem jautājumiem, bet gan **nolēmumam ir jābūt objektīvi nepieciešamam**, lai atrisinātu strīdu, kas pastāv dalībvalsts tiesā (skat. piem. C-208/20, 18.p.)
- EST sniegtajai atbildei ir jābūt **noderīgai** valsts tiesai (skat piem. C-628/21 27.p.)
- ES Tiesai uz šī nolēmuma pamata ir jāvar pārbaudīt sava **kompetence**
- Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu tiek izsūtīts **dalībvalstīm un ES iestādēm** un ir par pamatu, lai tās varētu sniegt apsvērumus EST.

Ko ietver ‘nepieciešamības’ kritērijs?

EST balstās uz prezumpcijas jeb pieņēmuma, ka - ja dalībvalsts tiesa ir uzdevusi jautājumu par ES tiesību interpretāciju vai spēkā esamību, tad atbilde tai ir nepieciešama (skat. piem. C-628/21, 26.p.)

Tomēr :

- Jāpastāv strīdam un ES tiesību interpretācijai ir jāspēj ietekmēt strīda rezultātu (skat. piem. C-55/20, 55.p.)
- Strīdam jāpastāv gan lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu iesniegšanas brīdī, gan tad, kad EST taša savu spriedumu (skat. piem. C-391/20, 40.p.)
- Kritērijs nav izpildīts, ja ir acīmredzams, ka lūgtajai Savienības tiesību interpretācijai nav nekādas saistības ar pamatlietas faktiskajiem apstākļiem vai tās priekšmetu, vai ja izvirzītā problēma ir hipotētiska (skat. piem. C-628/21, 26.p.)

Ko ietver ‘noderīguma’ kritērijs?

ES Tiesas atbildei ir jābūt tādai, ko dalībvalsts tiesa var pielietot strīda risināšanai.

Tāpēc lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu:

- jāsniedz pietiekama un pilnīga informācija par būtiskajām valsts tiesību normām un lietas faktiem - EST šajā ziņā balstās uz faktiem, ko sniegusi valsts tiesa un tās sniegto valsts tiesību interpretāciju
- jānorāda visas ziņas, kas ļauj saprast jautājuma uzdošanas iemeslus
- jānorāda procesuālās īpatnības, ja tās ir svarīgas

EST kompetences pārbaude

- EST var lemt tikai par ES tiesību interpretāciju un spēkā esamību, nevis piemērot šīs tiesības, interpretēt dalībvalsts tiesības vai izšķirt strīdu pēc būtības
- EST par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu var lemt tikai tad, ja pamatlietā ir piemērojamas Savienības tiesības
- Ja dalībvalsts tiesa lūdz interpretēt ES Pamattiesību hartu, skaidri un nepārprotami jāpamato tas, ka tiesiskā situācija ietilpst ES tiesību piemērošanas jomā. Hartas noteikumi paši par sevi nerada EST kompetenci (skat. piemēram C-203/20, 39.p.)

Kā noteikt, vai Harta ir piemērojama?

- Strīdu regulē ES tiesību akti - ES tiesību piemērojamība nozīmē, ka uz situāciju attiecas arī Harta
- Dalībvalsts īsteno ES tiesības Hartas 51. panta nozīmē, proti, tā (ieskaitot pašvaldības un citus publiskās varas subjektus) izpilda saistības, ko tai uzliek ES tiesības.
 - 1) gadījumi, kad ES tiesības uzliek dalībvalstij pienākumu rīkoties (Åkerberg Fransson, C-617/10)
 - 2) gadījumi, kad dalībvalsts atsaucas uz Līgumā paredzētiem izņēmumiem, lai attaisnotu pamatbrīvību (personu, preču, pakalpojumu, kapitāla brīvas aprites) ierobežojumu vai īsteno izvērtēšanas pilnvaras, ko piešķir ES tiesību akts.
(piemēram Komisija/Ungārija, C-235/17)

Praktiski ieteikumi, lai atbilde būtu noderīga

- Strukturēt lūgumu, skaidri norādot visus tā elementus, nošķirot tiesas konstatējumus un atziņas, no pušu viedokļiem. Latvijas tiesu nolēmumi šajā ziņā ir ļoti labi
- Valsts tiesas analīze ir noderīga
- Visu būtisko informāciju iekļaut pašā nolēmumā, pielikumi netiek tulkoti.
- Nepārsniegt 10 - 15 lapas.
- Atcerēties, ka lūgumus sniegt nolēmumu izvērtēs juristi, kas pārsvarā nepārzina attiecīgās valsts tiesību sistēmu
- Atcerēties, ka nolēmumi tiek tulkoti, taču, ja tie ir pārāk gari, netiek tulkotas nesvarīgās daļas (to izvērtējums var būt subjektīvs)
- Atcerēties, ka EST balstīsies tikai uz faktiem, ko norāda dalībvalsts tiesa - faktiem jābūt pilnīgiem un pietiekamiem
- Norādot valsts tiesību aktus, norādīt arī to publikācijas datus un strīdam piemērojamo versiju

Pirms lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu iesniegšanas, pārliecināties:

- vai pastāv būtiskas šaubas par ES tiesību interpretāciju?
- vai pamata lietā ir noskaidroti visi būtiskie fakti un izanalizēti būtiskie valsts tiesību jautājumi?
- vai EST jau nav pieņēmusi nolēmumu līdzīgā lietā? Vai konkrētās lietas apstākļi ir pietiekami atšķirīgi, lai uzdotu jaunu lūgumu un lai risinājums nebūtu izsecināms no pastāvošās judikatūras?
- vai lūguma mērķis ir noskaidrot ES tiesību akta interpretāciju, vai arī to, kā tas piemērojams konkrētā gadījumā? Pēdējais nav EST kompetencē?
- vai pēc netiek lūgta valsts tiesību interpretācija vai spēkā esamības un saderīguma ar ES tiesībām pārbaude?

Dalībvalsts tiesas pienākumi pēc prejudiciālā nolēmuma saņemšanas

- No ES tiesību pārākuma un tiešās iedarbības izriet dalībvalstu tiesu pienākums nodrošināt ES tiesību prioritāti par jebkura ranga dalībvalsts tiesībām un nodrošināt pilnīgu ES tiesību iedarbību.

(skat. piemēram C-261/20 Thelen Technopark Berlin)

- Lai ES tiesību norma būtu piemērojama dalībvalsts tiesā, normai ir jābūt tiešai iedarbībai.
- Kā rīkoties direktīvas gadījumā, jo tās normām nav tiešas horizontālas iedarbības?

Pienākums interpretēt dalībvalsts tiesības cik vien iespējams **atbilstīgi direktīvai**

- valsts tiesības jāinterpretē, cik vien iespējams, atbilstoši attiecīgās direktīvas tekstam un mērķim, lai sasniegtu tajā paredzēto rezultātu
 - jāņem vērā valsts tiesības kopumā un jāpiemēro tajās atzītās interpretācijas metodes,
 - dalībvalsts tiesai jāveic visas tās kompetencē ietilpstošās darbības, lai nodrošinātu attiecīgās direktīvas pilnīgu efektivitāti un nonāktu pie risinājuma, kas atbilstu direktīvas mērķim
 - ietver valsts tiesu pienākumu vajadzības gadījumā mainīt iedibināto judikatūru, ja tā ir balstīta uz valsts tiesību interpretāciju, kas nav saderīga ar direktīvas mērķiem.
 - valsts tiesa nevar pamatoti uzskatīt, ka tai nav iespējams aplūkoto valsts tiesību normu interpretēt atbilstīgi Savienības tiesībām tikai tādēļ vien, ka šī norma pastāvīgi ir tikusi interpretēta nesaderīgi ar šīm tiesībām
 - Robeža - vispārējie tiesību principi un interpretācija contra legem
- (skat. C-261/20 Thelen Technopark Berlin, C-684/16 Max Planck)

Situācijas, kad direktīvas normas nevis rada tiesības, bet tās konkretizē

Piemēram: direktīva 2000/78/EK (2000. gada 27. novembris), ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju, konkretizē Hartas 21. pantā nostiprināto vispārējo nediskriminācijas principu, konkrēti:

- diskriminācijas aizliegumu vecuma dēļ (C-555/07, Kükükdeveci)
- diskriminācijas aizliegumu invaliditātes dēļ (C-16/19)
- seksuālās orientācijas dēļ (C-507/18)
- reliģijas un pārliecības dēļ (C-193/17)

Tādā gadījumā jāpiemēro Hartas norma

Tieša Hartas normu horizontāla piemērošana - nosacījumi

- Normai ir imperatīvs raksturs
- Norma pati par sevi ir pietiekama, lai indivīdiem rastos subjektīvas tiesības, uz kurām var atsaukties tiesvedībā, tā nav jāprecizē valsts vai Savienības tiesībās
- Hartā noteiktajiem **principiem** nav tiešas iedarbības, tos var ieviest tikai ar Savienības vai dalībvalstu tiesību aktiem. Hartas noteikumi ir piemērojami tiesā tikai šādu aktu interpretācijā un pieņemot lēmumu par to likumību (Hartas 52. panta 5.p.)

Tiesneša pienākumi, piemērojot Hartas 21. pantu (1)

➤ Valsts tiesai atbilstoši savai kompetencei ir jānodrošina juridiskā aizsardzība, kas personai izriet no Savienības tiesībām, un jāgarantē to pilnīga piemērošana, vajadzības gadījumā nepiemērojot jebkuru valsts tiesisko regulējumu, kas ir pretrunā diskriminācijas aizlieguma principam

➤ Valsts tiesa nevar balstīties uz tiesiskās palāvības principu, lai turpinātu piemērot valsts tiesību normu, kas ir pretrunā vispārējam diskriminācijas aizlieguma principam.

(Dansk Industri (DI) C-441/14, EU:C:2016:278, 35.-41.p)

➤ 21. pantam pretrunā esoša valsts tiesību norma nav jāpiemēro pat tad, ja tiesai strīdā starp privātpersonām var nākties līdzsvarot konfliktējošas pamattiesības, kādas šī strīda pusēm izriet no LESD vai Hartas tiesību normām, un ja tai tās veicamās pārbaudes ietvaros var pat būt pienākums nodrošināt samērīguma principa ievērošanu.

➤ Pienākums atrast līdzsvaru starp dažātajām iesaistītajām interesēm nekādā veidā neietekmē iespēju atsaukties uz attiecīgajām tiesībām

(Egenberger C-414/16, EU:C:2018:257, 78.-81)

Tiesneša pienākumi, piemērojot Hartas 21. pantu (2)

➤ Ja ir konstatēta Savienības tiesībām pretēja diskriminācija un kamēr nav veikti pasākumi, ar kuriem tiktu atjaunota vienlīdzīga attieksme, vienlīdzības principa ievērošana var tikt nodrošināta, piešķirot nelabvēlīgajā situācijā esošajai personu kategorijai tās pašas priekšrocības, kādas ir privileģētajai kategorijai piederīgajām personām. Nelabvēlīgajā situācijā esošajām personām tādējādi ir jārada tāda pati situācija, kādā ir personas, kurām ir attiecīgā priekšrocība.

➤ Valsts tiesai ir pienākums nepiemērot ikvienu diskriminējošu valsts tiesību normu, neprasot vai negaidot, lai likumdevējs to iepriekš atceltu, un nelabvēlīgajā situācijā esošās grupas locekļiem piemērot tādu pašu režīmu, kāds tiek piemērots otrai kategorijai piederīgajām personām. Šis pienākums tai ir neatkarīgi no tā, vai valsts tiesībās ir tiesību normas, ar kurām tai būtu piešķirta kompetence to darīt

(Cresco Investigation, C-193/17, 79., 80)

Ieteicamie avoti

Dokumenti, kas nosaka procesu ES Tiesā (Tiesas Statūti un Reglaments)
Ieteikumi valstu tiesām par prejudiciālā nolēmuma tiesvedības ierosināšanu
Pieejami EST tīmekļa vietnē:

https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7031/lv/

EST judikatūra

https://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_106308/lv/

